

Skriftemål og syndsforlatelse i Tynset prestegjeld

Innledning

I kirkeboka søker vi opplysninger om dåp, konfirmasjon, forlovelse, vielse og begravelse. Ikke alle er oppmerksom på at det også finnes annen informasjon om våre forfedre der, som kan krydre omtalen av dem og gi innsyn i deres samtids lover og regler. Jeg tenker på åpenbare skriftemål der lovbrøtere i full offentlighet overfor menigheten bekjente sin synd i kirken og ba menigheten om syndsforlatelse. Denne kirketukten kom som regel i tillegg til verdslig straff som omtales i tingbøkene. Presten hadde plikt til å melde om straffbare forhold til tinget. Her kommer også prestens medhjelpere eller dannemenn, som de også ble kalt, inn. Medhjelperne var helst gode bønder som blant annet hadde som oppgave, å holde moralsk oppsyn i sin tildelte del av sognet.

I kirkebøkene for Tynset prestegjeld finnes skriftemål fra 15. oktober 1723 til 15. mars 1780. Kvaliteten på det som står, er den høyst varierende. På det punktet skiller ikke Tynset seg ut fra andre prestegjeld. Oppføringer mangler, og de som finnes, er ofte ufullstendig beskrevet. Derfor ber jeg om både skepsis og toleranse når jeg presenterer statistikker. Materialet for

Alvdal og Tyllidal sogn går fram til 1767, og for Tynset sogn helt fram til 1780.

Synderen, tegnet av forfatteren.

De fleste skriftemålene gjaldt leiermål

I perioden 1723 til 1767 var det i alt 173 skriftemål i hele prestegjeldet. 82 prosent gjaldt leiermål. Det er liten forskjell mellom kirkesognene. Tyllidal topper med 88 prosent, men har så få saker totalt at en sak fra eller til gir et forholdsmessig stort utslag.

Det er kun for Tynset materialet viser særlig variasjon i årsaken til skriftemål. Det er ikke uventet da hele 65 prosent av skriftemålene nettopp gjelder tynsetfolk. Sammenligner en med folketallet i sognene, slik det er oppgitt i ekstraskattemanntallet 1763, hadde Tynset 47 prosent av folketallet i prestegjeldet. Det kan vise at moralen i Tynset sogn var vesentlig dårligere enn i Alvdal og Tyllidal, men det finnes andre forklaringer. Det er rimelig å anta at sognepresten hadde best kjennskap til og kontroll med folk i sognet der han bodde. Presten antyder også det med sine lange navnelister på kommunikanter i Tynset hovedsogn, mens slike lister mangler helt i de to andre sognene. Kanskje unnlot han å oppføre skriftemål fordi han ikke husket navn, og han hadde vanskeligere for å husket navn på folk i de to andre sognene enn i Tynset. En kan også regne med at det var lettere å holde tett kontakt med medhjelpere i bygda der han bodde. Sammenligner en forholdet mellom skriftemål og folketall i Alvdal og Tyllidal, samsvarer tallene godt. Etter det som er dokumentert i kirkeboka etterlevde folkene der samlivsmoralen omtrent likt.

I 1767 kom en forordning som gjorde slutt på offentlig skriftemål for leiermål. Pietismen hadde sluppet taket, og embetsfolk og andre øvrighetsperso-

Folk (over 12 år) nevnt i ekstraskattemanntallet 1762

Kirkesogn	Antall personer	Prosent i prestegjeldet
Tynset hovedsogn	855	47
Alvdal anneks	675	37
Tyllidal anneks	292	16
Sum	1822	100

ner syns det var for nedverdiggende at familiemedlemmer måtte stå til rette i full offentlighet. Men på Tynset var det to som skriftet for leiermål etter dette, True Embretsdatter Østby for leiermål med Peder Nilsøn Østby og Kjersti Salomonsdatter Fådalen for leiermål med Embret Hansøn Utby. Det er ikke nevnt noe skriftemål for de to mennene. Dette skjedde i 1772, og er de siste skriftemålene av dette slaget som er dokumentert i Tynset prestegjeld. Men barn født utenfor ekteskap ble fortsatt registrert. Skammen ble markert og fulgte spesielt kvinnene og barna resten av livet. Noen ganger har presten ført *“oppgitt til høsttinget”* eller *“oppgitt til sommertinget”*. Det var nemmelig forstøt verdslig straff for leiermål.

Løse leiermål

Leiermålene ble inndelt i flere kategorier. Løse leiermål gjaldt par som ikke ville eller kunne gifte seg. Denne forseelse var mer alvorlig enn leiermål når paret skulle gifte seg. En som skriftet for løst leiermål var Marit Trondsd. Olsberg. Hun sto frem for menigheten i Tyllidal den 9. desember 1725, fordi hun var blitt *“besovel”* av Jon Brynjølsøn Graven. Men det uekte barnet ble døpt på Tynset 13. januar 1726. Der hadde hun slekt, broren Helge Trondsøn Nordmoen, Fåset. Jon kviet seg lenge for å skrifte, men etter barnedåpen måtte også han til pers overfor menig-

heten i Tyllidal 31. mars 1726. Han måtte i tillegg til leiermålet bekjenne at han *“over år og dag hadde forfømt sakramentet”*. Det siste vil si at det var for lenge siden han hadde gått til nadverd, og nadverd var han utestengt fra så lenge han ikke hadde skriftet for leiermålet. Marit tjente på Tynset og ble i 1743 gift med enkemannen Ole Iversøn Leet.

Også Helge Estensd. Prestegård, begikk løst leiermål i Tyllidal, og dro til Tynset og ble gift der med en enkemann (på Åen). Hun fikk et uekte barn, døpt i Tyllidal den 30. mai 1745. Faren var Bersvend Andersøn Hogstad. Begge skriftet sammen i Tyllidal 27. juni 1745. Giftermålet på Tynset er ikke nevnt i kirkeboka, men dåpen til hennes første ektefødte barn på Tynset 13. mars 1748, indikerer at hun ble gift i 1747.

Men kvinner som hadde gjort løst leiermål ble oftest ikke gift. Leiermålet ga dem stempelet *“løsaktige”*. Med denne lave statusen ble de valgt bort når familier skulle finne kjæringemner til sønner. Men de to eksemplene over viser at enkemenn var mer selvrådige og kunne velge en *“ulykkelig”* kvinne som ektefelle, ikke minst om hun kom fra et annet sogn. Det siste skapte avstand til gamle synder og lettet der ved ryktepresset.

Når det ikke er nevnt at mannen skriftet ved løse leiermål, kan det skyldes at han var soldat. Soldater slapp fri for både skriftemål og verdslig bot. En av disse nedla kvinner i fleng om en skal tro kirkeboka. Jon Halstensøn Strømmen fikk barn med Anne Avlesdatter Skardet, Alvdal, i 1745, med Goro Nilsdatter Brandvold, Alvdal, i 1746

og med Mari Pedersdatter Moen (Sørmoen 124-9), Tynset, i 1748. Det er mulig at han var en av dem som tok på seg farskap mot betaling. Men det vanlige i Tynset prestegjeld var at soldater bare var skyld i ett leiermål. Da tar jeg også med de soldatene som bare er nevnt ved dåpen av barnet, og ikke ved morens skriftemål. Andre menn som ofte ikke finnes å ha skriftet, er de som kom fra steder utenfor sognet. Tar en for seg svensker som er involvert i leiermålsaker, finner en tydelig denne tendensen. Nils svenske som Ingeborg Larsdatter Spønning, Tynset, oppga som barnefar da hun skriftet i 1730, kan en ikke finne noe skriftemål på. Beret Bersvendsøn Reten, Tyllidal, skriftet 1740 for å ha begått leiermål med en *“usynlig”* svenske med navn Ole, og den *“usynlige”* skriftet naturligvis ikke. Kari Olsdatter Sandeggen, Alvdal, skriftet i 1748 for leiermål med svensken Erik Pedersøn Damstrøm. Han gjorde seg ikke *“usynlig”*, for han nevnes igjen som barnefar da Mille Jonsdatter skriftet i 1750. Presten har ikke notert noen skriftemål på Erik. Det samme gjelder Erik Olsøn fra Sogn som fikk barn med Berit Simensdatter Kjølle, Alvdal, og Ole Knutsøn fra Lesøe prestegjeld, som fikk barn med Berit Arnesd. Folldal, og Anders Amundson fra Tolgen prestegjeld, som fikk barn med Marit Pedersdatter Fossbakken. Berit Simensdatter skriftet i 1738, Berit Arnesdatter i 1739 og Marit Pedersdatter i 1766. Det var enda flere. Motsatt, at barnemora kom langveisfra, var sjeldnere. Det er ikke nevnt noe skriftemål for Marit Toresdatter fra Vingelsåsen for løst leiermål med Embret Hansøn Utby som skriftet i 1766.

Dåp er heller ikke nevnt, så kanskje skjedde både dåp og hennes skriftemål i Vingelen. En kan også tenke seg at kvinner som døde i barsel, ikke rakk å skrifte. Men det normale i Tynset prestegjeld var at skriftemålet skjedde før fødselen. Det gjelder alle kvinner som det opplyses døde i barsel.

Kvinnen oppga normalt barnefaren i full offentlighet. Men det var ikke alltid så lett, selv når mennene stilte opp i kirken og bekjente sin synd. Den 2. juli 1730 sto Siri Mortensd. Utgård, Tynset, frem for leiermål sammen med både Nils Bersvendsøn Haugen og Anders Tølløvsøn Utby: Nils og Anders bekjente at de begge kunne være barnefaren. Saken ble løst, for det uekte barnet ble døpt 3. desember 1730 med Nils som far. Nils og Siri ble senere gift med hverandre.

Det hendte også at kvinnen ikke ville oppgi barnefaren. Guro Andersdatter Østby fikk et uekte barn i 1760, som døde 7 uker gammelt. Ved dåpen er anført følgende: *“Ved tilspørsel om barnets foreldre svarede Kari Ingebrigtsdatter som bar barnet til Daaben: Moderen Er Gorro Andersdatter Øst-bye, faderen maa Gud og hun best vide, ellers gaar her røgde om en ægtemand”*. Ingen skriftemål er nevnt. To år senere, 17. mars 1762, skrifte hun for løst leiermål igjen, men da er barnefaren, Embret Olsøn Storeng (fra husmannsplassen Myre), Tynset, nevnt, og han skrifte 31. mars. Forskjellen i åpenhet grunner seg i alvoret som lå i å oppgi en gift mann som barnefar. Leiermål med en gift mann var hor som vanligvis ble straffet med særlig store bøter. Redselen for det dokumenters også i en annen sak på Tynset. Ektemannen Ingul Tarald-

søn skrifte for leiermål i 1727 og presten gjør følgende merknad: *“som for 2 aar siden haver besovet et vanvittigt menneske i Faadalen og derefter er gaaet uden sacramentet, indtil hand nu bekiente sandhed at være barnefader, og begiæret avløsning i medhielperenes Bersvend Hougens og Tolluv Søsttuens, samt Morten Udgaards paahør og nerverelse”*. Han hadde ikke hatt det lett og prestens medhjelpere bidro til en løsning. Barnet døde året før og den vanvittiges navn, Siri, er oppgitt ved begravelsen. Noe skriftemål med den vanvittige er ikke nevnt.

Øvrigheten visste at noen slapp unna offentlig skriftemål, og pietismen var sterk. Derfor kom det i 1734 en forordning om at ingen skulle slippe unna offentlig skriftemål. På Tynset fikk ikke engang lensmannen lurt seg unna. Den 11. august 1737 sto lensmann Ole Gundersøn, skrifte for leiermål med Kirsti Samuelsd. fra Trysil. Kirsti skrifte fjorten dager før lensmannen, 28. juli. Barnet ble døpt 12. oktober. Trolovelsen sto 22. oktober og bryllupet 12. november. Etter Olav Røst traff lensmannen henne første gang på vei til Tyllaldalen som ei rekende fantejente sammen med mora. Han ble da aldeles forgapt i skjønnheten hennes og gjorde snart etter avtale med mora om giftermål. Men kronologien over viser at han ikke hadde tenkt å gifte seg, bare forlyste seg. Han var av storbondeætt fra Sorknes i Solør, hun av fattig finneslekt på rydningsplassen Lutnes i Trysilskogen. Så hun var langtifra noe passende gifte. I forordningen 1734 måtte kvinnen bevise at hun hadde fått ekteskapsløfte om hun ville tvinge igjennom ekteskap, og da trengte hun vitner. Om

det var vitner til avtalen om giftermål, eller kjærligheten som gjorde at giftemålet kom i stand, er uvisst.

Heller ikke prestesønn og kullskriver ved Strøms hytte, Mikkel Schieldrup, slapp unna vel 30 år senere. Han skriftet offentlig den 17. august 1765 for leiermål med Kjersti Pedersdatter Plassen. De hadde dattera Mikkeline til dåpen 6. oktober. Kjersti skriftet etter dåpen, den 26. oktober.

Leiermål mellom for nært beslektede og besvogrede

Beslektet i tredje ledd var for nært.

Den 16. juli 1724 skriftet enkemannen Knut Olsøn Eggen, Alvdal, og tjenestepiken Åste Simensdatter Ryen for leiermål fordi de var tremenninger. Samme året den 26. desember gjorde broren hans og søstera hennes det samme, Jon Olsøn Eggen og Ingrid Simensdatter. Jon og Ingrid ble forlovet samme dag. Barnet ble døpt dagen før forlovelsen. Merknad ved barnedåpen er at Jon og Ingrid hadde fått konglig pardon for forseelsen. Derfor kunne de gifte seg, og ble viet den 10. mai 1725. Konglig pardon måtte en betale for.

Knut og Åste ble også gift. Deres konglige pardon er nevnt som merknad ved forlovelsen. Men slike forbindelser endte ikke alltid lykkelig. Otter Estensøn Lund, Tyllidal, og Ingrid Halstensdatter Øverby skriftet i 1732 for deres leiermål i *“forbudne ledd”*. De ble ikke gift. Årsaken kan være at de ikke hadde økonomisk evne til ekteskap, og at familien ikke støttet opp om det.

Blodskam som kunne bli straffet med døden, har vi også et par eksempler på. Otter Øverby, Tyllidal, og Gjert-

rud Jonsdatter Olsberg, Tyllidal, hadde en datter Maret Ottersdatter til dåpen i 1725, som var *“avlet i blodskam”*. Prosessen tok tid og i 1727 skriftet Otter for forseelsen etter eget begjæring, og ble deretter ført i fengsel, som det står. Noe skriftemål for Gjertrud er ikke nevnt. Slektskapet mellom Otter og Gjertrud har jeg ikke funnet ut av. Den andre saken skjedde i 1741 da Ingrid Arnesdatter Østby (Nyutstumo), Tynset, skriftet for leiermål med sin svoger Jon Jonsøn Findstad, Brydalen, gift med søstera Olaug Arnesd., *“som angives for gierningsmand, dog er han ved rettens kiendelse fra bekiendelsen frakient”*. Altså slapp han unna.

For tidlige leiermål

Barnet skulle være unnfanget i ekteskap. Var paret nygift, sjekket presten tiden fra vielse til barnet var født. En kunne påberope seg at barnet ikke var fullbåret, men da måtte en få rettslig kjennelse på det for å slippe straff. Peder Larsøn Lassmoen, Tynset, hadde ei jente til dåpen 25. mars 1723. Barnet var født 23 uker etter bryllupet. Dette er det lengste tidsrommet kirkeboka nevner fra vielse til fødsel. Paret slapp skriftemål om vi skal tolke kirkeboka slik når intet er anmerket. Heller ikke andre for tidlig leiermål med tidsangivelser fra 14 dager til 11 uker kan knyttes til skriftemål. For åtte andre *“for tidlige leiermål”*, uten eksakt angivelse av overskridelsen, er heller ikke skifter nevnt. Det ser ut til at presten har vært lempelig, og bare sjeldent krevd offentlig skriftemål i slike tilfeller.

Men var overskridelsen særlig stor, måtte paret skifte. Morten Olsøn Møen (Bjørnsmoen) og Siri Jørgensd. Ho-

len skriftet begge for leiermål 11. september 1729. De ble trolovet 14 dager senere og gift 30. oktober. Barnet ble født fire dager etter vielsen og døpt som "ekte" tre dager etter fødselen. I slike tilfeller lot heller ikke presten sine tjenestefolk slippe unna. Hans tjenestefolk Peder Jonsøn og Sigrid Pedersd. måtte skrifte offentlig den 7. mai 1724 for fortidlig samleie. De ble trolovet 25. mars og gift 23. april, altså før skriftemålet. Barnet ble døpt 21. mai. I forhold til andre saker var dette strengt. Presten ville tydelig holde orden i eget hus.

De som unngikk offentlig skriftemål for fortidlig leiermål, kan ha skriftet privat for synden.

Det gjorde Lars Hansøn Bock fra Røros, som tjente på Often, og Anne Larsdatter Halvspanning (egentlig Spenning), Tynset. De ble forlovet 6. juni 1728 og gift 25. juli på Tynset. Barnet ble døpt 19. september og det private skriftemålet skjedde 20. juni, altså 2-3 måneder før fødselen.

Praktiserte prestene skriftemål for leiermål forskjellig?

Statistikker over skriftemål av leiermål viser ofte en skjev fordeling mellom kjønnene, der mennene slapp unna. Derfor er det interessant å se på Tynset-prestenes praksis slik den uttrykkes i kirkebokmaterialet.

Antall skriftemål 1722-1767				
Synd	Tynset	Alvdal	Tylldal	Totalt
Leiermål	89	37	14	140
Leiermål og sakramentets forsakelse	1	0	1	2
Sakramentets forsakelse eller forakt for Guds ord og nådemidler	9	1	1	11
Skade på barn	2	2	0	4
Spying i kirka	2	0	0	2
Tyveri	2	0	0	2
Selv mordsskade	1	0	0	1
Uskikkelig oppførsel	1	0	0	1
Årsak ikke oppgitt	5	3	0	8
Sum	112	43	16	171

I hele perioden 1722-1767 er fordelingen i Tynset prestegjeld 55 prosent kvinner og 45 prosent menn, en overraskende liten forskjell mellom kjønnene. Tendensen er den samme i sognene Tynset og Alvdal, mens i Tylldal skriftet noen flere menn enn kvinner.

Skriftemål for leiermål nevnt 1722-1767 fordelt etter kjønn

Form	Antall skriftemål				Skriftemål i prosent			
	Tynset	Alvdal	Tylldal	Totalt	Tynset	Alvdal	Tylldal	Totalt
Menn	37	16	8	61	44	43	53	45
Kvinner	48	21	7	76	56	57	47	55
Alle	85	37	15	137	100	100	100	100

Meldal var prest i en tid med sterk pietisme da den gamle Frederik 4. regjerte. Kirkeboka fra den tiden inneholder flest og mest utfyllende opplysninger om kirkelige handlinger. Det gjelder også skriftemål for leiermål. Med 6,1 slike skriftemål i gjennomsnitt per år, er hyppigheten størst i Meldals tid. Videre praktiserte han å la parene skrifte samme dag, hele 84 prosent av dem som skriftet. Var det tvil om hvem som var faren, lot han begge mulige fedre skrifte samme dag som moren. Han nevner ingen soldater skyld i noen leiermål, og det var flere menn enn kvinner som skriftet, 53 mot 47 prosent. Videre nevner han 14 dåpshandlinger med anmerkning om for tidlig fødsel, uten at foreldrene er nevnt blant de som skriftet. Bare et dåpsbarn er ført som uekte uten at foreldrenes tilhørende skriftemål og giftermål er nevnt. Etter dette kan en si at Meldal ikke var kvinneundertrykkende i sin praktisering av skriftemål. Han var liberal og lot være å kreve offentlig skriftemål dersom paret giftet seg før barnet ble født. Men skjedde giftermålet etterpå, måtte de skrifte offentlig.

Schielderup som etterfulgte Meldal, virket tidlig i Frederik 5. sin regjeringstid, da gleden igjen foldet seg ut. Da ble 5,0 skriftemål for leiermål ført i kirkeboka i gjennomsnitt per år. Som Meldal praktiserte også Schielderup å la parene skrifte samme dag, om ikke i samme grad, 58 prosent av de som skriftet. Men det er en tydelig skjev fordeling mellom kvinner og menn, 60 mot 40 prosent. Men han nevner en soldat som begikk tre leiermål og gikk fri og fire menn fra andre sogn uten skiftemål. Justeres det for dette, er forskjellen bare 6 prosent høyere for kvinner enn for menn. Og blant menn lot han ikke lensmannen gå fri. Så heller ikke Schielderup lot menn urettmessig slippe unna. Sammenlignes dåp av uekte barn med tilhørende skriftemål, er det mange ugifte foreldre en ikke finner skriftemål på. De som er registrert med skriftemål og som ble gift, giftet seg etter dåpen. Jeg tolker dette som at Schielderup unnlot å føre inn en del skriftemål i kirkeboka, og at dette var en viktig årsak til at gjennomsnittet gikk ned fra 6,1 i Meldals tid til 5,0 i Schielderups.

Etterfølgeren Berg var mer glad i flasken enn i føring av kirkebok. Derfor er datamaterialet ytterst magert i hans tid. De eneste som er oppført med offentlige skriftemål, er to kvinner i 1750, som begikk leiermål med menn uten skriftemål i kirkeboka.

Sognepresten Wessel overtok etter Berg da Frederik 5. fortsatt var konge. Da er gjennomsnittlig antall skriftemål for leiermål bare 4,3 per år. Igjen er det overvekt av kvinner som skriftet, 53 prosent kvinner mot 47 prosent menn. Kirkeboka er bedre ført enn under

Schielderup. Korrigeres det for fire leiermål med soldater og et med en mann fra et annet sogn, Kvikne, er kvinnene ikke overrepresentert. Sammenligner en skriftemål med samsvarende dåp og giftermål, var det også i Wessels tid bare de som ble gift etter dåpen som måtte skrifte. Det er Wessel som betjener de to kvinnene som skrifter offentlig for leiermål i 1772, fem år etter at forordningen kom om at praksisen skulle opphøre. Det hadde vært rimelig å tenke seg at det tok tid før en ny forordning ble praktisert så langt inn i landet. Men det merkelige er at ingen slike skriftemål er ført i perioden 1768-1771, og at den nye praksis allerede da synes å ha vært gjeldende i Tynset.

Prestenes praksis ved skriftemål for leiermål i representative perioder

Frammote i kirken	Prosent av skriftemål i perioden angitt			
	Meldal 1724-1730	Schielderup 1738-1748	Berg 1750-1759	Wessel 1761-1767
Begge samtidig	84	58	0	35
Kvinne for seg	2	27	100	35
Mann for seg	7	7	0	29
En kvinne og to menn	7	0	0	0
En mann og to kvinner	0	7	0	0
Kvinner totalt	47	60	100 *	53
Menn totalt	53	40	0	47
Antall skriftemål i gjennomsnitt per år	6,1	5,0	0,2	4,3

* Kun to skriftemål er nevnt totalt i perioden

Forakt for Guds ord og nådemidler

Under leiermål er nevnt et par eksempler hvor synderen i over et år har holdt seg borte fra kirken for å unngå offentlig skriftemål og derved også være utelukket fra nadverd. Det i så lang tid å ikke gå i kirken og til nadverd var en forseelse i seg selv som ble kalt "forakt for Guds ord og nådemidler", "sacramentetets forsømmelse over aar og dag" og lignende. Det er 13 slike eksempler på i Tynset prestegjeld, alle unnatt tre i Tynset hovedsogn. Fem av synderne var kvinner, altså noen flere

menn enn kvinner. Et eksempel er skriftemål den 31. mars 1726 da Kari Eriksd. Hokstad i Tyllidal skrifter for "sakramentenes forsømmelse år og dag". Kvinnene ellers oppgis ikke med gårdsnavn. Men ei Barbro Helgesdatter på Tynset kan spores på grunn av sitt sjeldne navn. Hun skrifter for "nådemidlers forakt" den 6. desember 1767, og er trolig datter av Helge Trondsøn Nordmoen. 1. januar samme år hadde hun ei "uekte" datter, Abelone Hansd., til dåpen. Hans Simensøn Fløtten var barnefaren. Noe skriftemål for leiermålet er ikke ført i kirkeboka verken for Barbro eller Hans.

I Kotte på Tynset måtte brødrene Bersvend Bersvendsøn, f. 1700, og Jon Bersvendsøn, f. 1702, stå skrifte med noen år imellom, Bersvend den 6. mars 1740 for "avhold fra sakramenter i over ett år", og Jon den 25. mars 1765 for "Guds ord og sakramentets forakt". Begge måtte også skrifte for leiermål, Bersvend den 26. november 1749 og Jon den 3. desember 1730. Jon hadde også et uekte barn med en ny kvinne til dåpen 25. desember 1745, uten at skriftemål er ført. Gudeligheten i Kotte var tvilsom.

Selvordforsøk

Vi har ett tilfelle. Morten Moen (Bjørnsmoen) fikk 18. mai 1727 syndsforlatelse ved et privat skriftemål for "mordskade på seg selv". Meldal var altså diskret i en slik sak, og dokumenterer også omsorg for synderen ved å gi ham, "den vankelmodige Morten Moen", flere nadverder alene.

Skade på barn

Små barn sov ofte i senga sammen med

foreldrene. Senga var ikke stor, og det hendte at barnet ble ligget i hjel. Vi har to eksempler på det. Den 2. mai 1723 skriftet Rasmus Lilleeggen, Tynset, og hans kone for "barnskade". Ved barnets begravelse 17. april samme år, er innført "Rasmus Lilleeggens datter Ane som i sengen hos foreldrene ble kvalt og døde". Ane ble døpt 22. november 1722. Det andre tilfellet er i Alvdal, der Ole Andersøn Folldal og hans kvinne skrifter for "barnskade" den 1. oktober 1747. De hadde sønnen Peder til dåpen samme dag. Dåpen av et nytt barn kunne kanskje hjelpe foreldrene i sorgen over det som døde.

Spying i kirken

Det er to eksempler på det. Tore Embretsøn Røsten, Tynset, fikk offentlig syndsforlatelse 9. juli 1724 for "oppkastelse og spyen i kirken på en søndag". Rasmus Bersvendsøn, som var tjenestedreng hos Embret Engen (Storeng), Tynset, skriftet den 6. november 1730 for det samme. Helgefylla fantes også dengang.

Uskikkelighet

Vi har også et eksempel på det. Ole Kjærengs kone, Beret skriftet på Tynset den 29. juni 1729 fordi hun hadde oppført seg uskikkelig og dårlig mot sin svigerfar, "hvilket han henne tilga da hun bekjente sin brøst og ba om forlatelse i Bersvend Hougens og Ole Gammelstuens nærværelse". Vi kjenner igjen de to siste som prestens medhjelpere, og som aktive i å få syndere på rett spor.

Tyveri

Det er sju bekjennelser av tyveri, hele seks etter 1760. Blant synderne er to

enker på Tynset, Kari Pedersd. Østby, og Eli Olsd. Fåset. Kari står frem 5. desember 1773 for "begangne tyveri", og Eli den 26. april 1776 for det samme. Den siste kan plasseres som husmanns-enke på Næssenget, Tynset. Videre måtte både mann og kone, Ole Olsøn og Ane Pedersd. på Tunnbroen, Tynset, bekjenne tyveri i skriftemål den 9. oktober 1768. De står oppført som husmannsfolk under Sørsten (Tynset 91-10) i 1762. Erik Olsøn Gotland, som var f. 1742 og ugift, skriftet for tyveri den 20. oktober 1772. Tyvene var småkårsfolk som hadde vanskelig for å klare seg.

Kilder

Kirkebøker for Tynset prestegjeld 1722-1780. Film og fotokopier av originaldokumenter.

Ekstraskattemanntallet for Tynset prestegjeld 1763. Fotokopi av originaldokument.

Ivar Streitlien: *Tynset bygdebok, bd. 1-2.* Opplysninger om slekter og gårder. Forfatterens egne slektsnotater basert på originalkilder.

Bodil Chr. Erichsen: *Kriminalitet og rettsvesen i Kristiania på slutten av 1600-tallet. Definisjon av offentlig skrifte og oversikt over lover og forordninger.*

Kenneth Bratland: *Basisoppgave i historie 2002. Fødsler utenfor ekteskap i Haus og Lindås prestegjeld på 1700-tallet.*

Oversikt over lover og forordninger.

Arne Dag Østigaard: *På e-post, liste over sogneprester i Tynset*

Anton Severin Hansen: *Erindringer.*

Utdrag om prestens medhjelpere

Olav Røst: *Bygdehistorier fra Tynset.*

Utdrag om lensmann Gundersen

Lademanns leksikon 1974: Om danske konger.

Odd Tjade

Dueåsen 45

1388 Borgen

Tine Meieriet Øst BA, Tolga